

Značaj ljudskog kapitala u kreiranju blagostanja

„Praktični uspjeh ideje, bez obzira na inherentne mogućnosti, ovisi o stavu suvremenika.“

- Nikola Tesla

UVOD

Savremena ekonomija počiva na inovacijama i primjeni tehnologija zasnovanih na intelektualnim dostignućima prethodnih generacija. Ukoliko pojedinci i organizacije (društvene zajednice, privredni subjekti i sl.) ne nastave ulagati u razvoj i kreiranje novih intelektualnih vrijednosti, to je moguće očekivati stagnaciju i pad općeg društvenog bogatstva. Da li je praktični uspjeh ideje u direktnoj zavisnosti od stepena intelektualnih, te u skladu sa tim i kulturološko-moralnih karakteristika pojedinaca i društva u cjelini, biće razmotreno u nastavku ovog teksta. Ukoliko je odgovor na ovo pitanje potvrđan, neohodno je spoznati i u kojoj mjeri ideje pojedinaca mogu uticati na stepen finansijskog blagostanja društva kao cjeline. U suprotnom, negativan odgovor na ovo pitanje znači i potrebu razmatranja drugih faktora koji utiču na kreiranje finansijskog blagostanja društva.

1. Definicija ljudskog kapitala

Izraz "intelektualni" označava da je izvor tog kapitala intelekt tj. znanje u različitim oblicima, a susrećemo se sa njegova dva pojavna oblika²:

- Materijalnim → u obliku planova, nacрта, patenata, licenci, bazama podataka, priručnika, poslovnika, korporacijskih standarda, kompjutorskih programa, itd. (Explicit Knowledge (engl.)).
- Nematerijalnim → koji je u glavama zaposlenih (znanje, vizije, sposobnost djelovanja, rješavanja problema, leadership, kultura, iskustvo ...), a u literaturi se naziva skriveno znanje (Tacit Knowledge (engl.)). Osim znanja zaposlenih (ljudski kapital) teorija intelektualnog kapitala temeljena je i na strukturalnom kapitalu i kapitalu klijenata.

U ovoj definiciji pojmova prioritet će biti na jednom, od tri moguća, pojavna oblika nematerijalnog IK-a, odnosno ljudskom kapitalu kao izvoru ideja i blagostanja. Dakle, ideje kao rezultat svrsishodne upotrebe ljudskog kapitala, nosilac su blagosatanja pojedinca i društva odnosno odsustvo ideja i kreativne upotrebe ljudskog kapitala dovodi direktno do smanjenja blagostanja, kako pojedinca, tako i društva kao cjeline.

2. Blagostanje i ljudski kapital

Ukoliko posmatramo IK prvenstveno sa stanovišta nematerijalnog oblika odnosno ljudskog kapitala, onda se za čovjeka, kao stvaralačko bića, može reći da njegova ekonomska vrijednost na tržištu rada direktno zavisi od stepena njegovih stvaralačkih sposobnosti i znanja. Međutim, ukoliko pojedinac posjedujući određene kvalifikacije ne uspije da „proda“ odnosno „utrži“ svoj IK, uslijed npr. naprednosti ideja koje nisu prihvatljive za trenutne tržišne i društvene uslove, postavlja se dodatno pitanje: da li i u kojoj mjeri na vrijednost IK pojedinca utiče stepen IK društva kao cjeline odnosno drugih pojedinaca i njihovih intelektualnih kapaciteta?

---

1 SoftConsulting s.p. Tuzla, e-mail: lejla.softic@savjetnik.ba

2 Izvor: http://hr.wikipedia.org/wiki/Intelektualni_kapital

Imajući u vidu da se ljudski kapital može povećati samo investiranjem u obrazovanje i nove vještine, od posebne je važnosti kreativno uposliti nematerijalni IK odnosno „obrtati“ ovaj kapital kao što to činimo i sa drugim materijalnim oblicima kapitala (npr. zalihe robe). Ne smijemo zaboraviti da svaki izostanak kreativnog obrta IK, uvijek podrazumijeva i njegovu amortizaciju u određenom, obično dužem, vremenskom periodu. Naime, vještine koje su bile korisne i tražene, uslijed neprestalnih promjena u okruženju, mogu vrlo lako postati zastarjele. Stoga, konstantno ulaganje u nova znanja i vještine prilagodljivosti postaju bitna komponenta vrijednosti ljudskog kapitala. Ukoliko su „zalihe“ ljudskog kapitala umanjene (ili povećane), usljed izmjena u okruženju, postavlja se kao potreba utvrditi upotrebnu vrijednost ljudskog kapitala, te samim time i ukupno blagostanje u društvu.

Uobičajeno je da društva koja su radno intenzivna imaju za rezultat izostanak ulaganja u IK. Postizanje povećanja produktivnosti rada, u ovim i ovakvim društvima, bez dodatnog ulaganja u npr. materijalni kapital nije moguće postići. Međutim, nakon izvjestog ulaganja u materijalni kapital (npr. nabavka nove opreme za rad), a sa ciljem postizanja veće produktivnosti rada, neminovnost postaje i dodatno ulaganje u IK, jer bez odgovarajućih vještina (neophodnih za upotrebu savremene opreme) sama materijalna sredstva neće biti moguće koristiti za stvaranje novih vrijednosti, čak šta više njenom neodgovarajućom upotrebom moguće je ostvariti dodatne materijalne gubitke, ne samo u pogledu pada produktivnosti rada, nego i u smislu trajnog oštećenja nestručno upotrebljene savremene opreme.

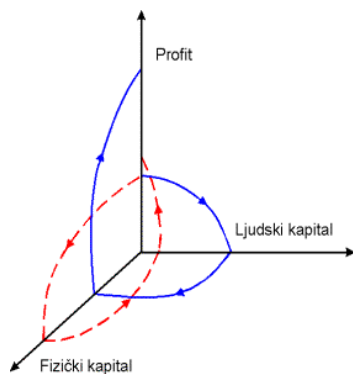
Ukoliko je stepen blagostanja, ali i ljudskog kapitala, društva suviše „skromno“ ne može se očekivati da „nadareni“ pojedinci uspiju u takvom okruženju, u cijelosti, kapitalizirati i „utržiti“ vrijednost svoje intelektualne imovine. To znači da, ukoliko društvo kao cjelina ne polaže dovoljno pažnje na značaj uticaja IK-a na kreiranje blagostanja, to nije moguće za očekivati da će pojedinci, samostalno ulažući napore u razvoj vlastitih intelektualnih sposobnosti, postići povećanje blagostanja društva kao cjeline.

Jedno je sigurno, bez unapređenja intelektualnih vrijednosti pojedinaca nema niti povećanja finansijskog blagostanja društva kao cjeline. Sa druge strane, povećanje finansijskog blagostanja pojedinca moguće je postići i bez posjedovanja „značajnijih“ intelektualnih karakteristika pojedinca (npr. organizovani kriminal i druge nezakonite aktivnosti pojedinaca). Međutim, kada na takav način stečenu materijalnu imovinu, u zakonom propisanim okvirima, treba ponovno oploditi bez adekvatnog IK nastaju „problemi“ kapitaliziranja iste odnosno neminovno dolazi do erozije ranije stečenog kapitala.

Na žalost, trenutna situacija u BiH (erozija kapitala: materijalnog i nematerijalnog) nastala je upravo uslijed ne posjedovanja adekvatnog IK pojedinaca i neadekvatnog upravljanja IK-om od strane društva kao cjeline. Da, kriza kao vanjski faktor uticaja imala je svoj uticaj, ali upravo u „kriznim“ trenucima kada se „štedilo“ na materijalnim resursima, trebalo je u stvari izvršiti preraspodjelu bogatstva sa ulaganja u materijalnu imovinu na ulaganje u nematerijalne oblike IK-a. Kako je štednja i izostanak ulaganja u materijalni kapital izostala uslijed „kriznih“ okolnosti, a ulaganje u nematerijalni kapital nije bio na zavidnom nivou niti prije, to je jedino stanje koje je bilo moguće za očekivati u BiH bio pad svih pokazatelja finansijskog blagostanja pojedinca i društva kao cjeline.

3. Priroda upotrebe blagostanja i ljudskog kapitala

Bitna razlika između materijalne imovine i nematerijalne imovine, odnosno ljudskog kapitala kao oblika IK-a, je u činjenici da se materijalna imovina upotrebom troši, za razliku od ljudskog kapitala kao nematerijalne imovine koja se upotrebom uvećava (npr. sticenje novih znanja i vještina). Kako je onda moguće postići balans između ove dvije kategorije?

Imajući u vidu da se prirodne nauke bave istraživanjem različitih oblika "inteligentnog" djelovanja, gdje je ljudska inteligencija jedna od temeljnih kvaliteta po kojoj se čovjek razlikuje od svih drugih bića i koja mu omogućava da se izražava kao ljudsko biće. Sa druge strane, suvremena psihologija smatra da je inteligencija jedan od faktora ličnosti koji je odgovoran za postojanje individualnih razlika pojedinaca.

Upravo dvojno izražavanje ljudske prirode: niža priroda ili nagonске karakteristike čovjeka i viša priroda koja izražava najplemenitije u čovjekovom biću sa ciljem ovladavanja niže prirode je osnov stvaranja ili erozije blagostanja. Izražavanje „savršene inteligencije“ dugotrajan je proces usvajanja znanja i iskustava, gdje "onaj koji napreduje" mora naučiti koristiti svoje sposobnosti, te postati svjestan svojih postupaka i motiva koji ga pri tome vode. Niža ljudska priroda svodi se na formulaciju: "Ja - prvi i jedini", dok viša ljudska priroda označava impulse koji usmjeravaju svijest čovjeka prema spoznaji vlastite svrhe i mjesta u postojanju. Dakle, tek spoznajom i upotrebom svoje više ljudske prirode može se reći da će pojedinac postati nosilac intelektualnih vrijednosti i stvaralac blagostanja društvene zajednice.

Nasuprot prirodnoj nauci, društvene nauke neminovno posmatraju čovjeka kao socijalno biće i pri tome proučavajući živote grupa ljudi i pojedinaca. Tako se ekonomija, kao jedna od društvenih disciplina, bavi izučavanjem pravila i vještina upravljanja imovinom (materijalnom i nematerijalnom) radi postignuća najveće koristi uz najmanju žrtvu.

Ukoliko se pod blagostanjem podrazumijeva činjenica da pojedinac ili društvo ima više materijalnih sredstava, najčešće novca, u odnosu na prosjek, smatra se da tom pojedincu odnosno društvu, u materijalnom smislu, ništa ne manjka. Nadalje, blagostanje se može posmatrati i kao

multidimenzionalni i holistički pristup životu, koje podrazumijeva: emotivne, intelektualne, socijalne, radne i duhovne aspekte života pojedinca.

„Živjeti da bi se trošilo“ moto je potrošačkog društava čija je osnovna karakteristika da se vrijednosti i socijalne norme pojedinca i društva posmatraju sa stanovišta uspješnosti u potrošnji dobara i usluga. Dakle, „uspješni“ su oni pojedinci i društva koja više troše, a mjerilo uspješnosti su, u glavnom, mjereni materijalističkim porivima i trenutačnim zadovoljavanjem istih, te visokim stepenom individualizma i odvajanjem od društva, uz konstantno natjecanje za što većim „nagomilavanjem“ materijalnog bogatstva.

Kako je onda moguće u potrošačkom društvu kreirati blagostanje na način da, u materijalnom smislu, ništa ne manjka? Odgovor na ovo pitanje pronalazi se upravo u suvremenoj psihologiji koja stoji na stanovištu da postoje individualne razlike pojedinaca, kao bogatstvo društva, ali da pri tome svaki pojedinac treba da teži ulaganju u vlastitu višu ljudsku prirodu, te da usmjerava svoju svijest ka spoznaji vlastite svrhe u kreiranju blagostanja društva. Razvojem svijesti ljudi da ideje pojedinaca predstavljaju blagostanje, nematerijalnu imovinu, društva polazni je korak pri tome. Nadalje, kreiranje ideja bez uspješne materijalizacije istih ne može doprinijeti povećanju blagostanja, ni pojedinca, a još manje društva. Spremnost da se istraje u materijalizaciji ideje, od presudnog je značaja za uspjeh intelektualne kreacije, jer put do blagostanja nije lagan, ali su zato plodovi uspjeha „slatki“. Naime, savremene teorije menadžmenta i organizacijska praksa najrazvijenijih globalnih kompanija koje svoje poslovanje zasnivaju na IK (Google i sl.), a čije su poslovne vrijednosti zasnovane na „slobodnom“ djelovanju zaposlenika, kojima se odobrava da određeni broj radnih dana/sati u sedmici provedu u samostalno definisanim radnim zadacima (kreiranje ideja i projekata kojima bi se željeli baviti i sl.). Nadalje, inovativno radno okruženje koje su ovakve organizacijske kulture kreirale za svoje zaposlenike, kao i obezbjeđenje svih pratećih sadržaja (restorani, rekreacija i sl.) u okviru radnog okruženja sa posebnim pogodnostima za zaposlenike, u značajnoj mjeri je uticalo na „oslobađanje“ kreativnih sposobnosti zaposlenika, jer se istini nisu morali intelektualno „zamarati“ zadovoljavanjem primarnih prirodnih potreba (npr. glad, održavanje zdravlja i sl.). U konačnici, za rezultat ovakav način koncipiranja poslovnih modela u mnogome ima koristi kako za pojedince, koji uz zapošljavanje imaju rješena i druga egzistencijalna pitanja, tako i za poslodavca, koji dobija maksimalno kreativno upošljavanje intelektualnih kapaciteta svojih zaposlenika, a u svrhu stvaranja novih vrijednosti za kompaniju i njene korisnike (potrošače, klijente) i blagostanja opećnito.

4. Faktori uticaja na blagostanje i ljudski kapital

Napredak označava, obično u pozitivnom smislu, razvoj društva. Veliki je broj faktora koji mogu uticati na napredak društva kao cjeline, a posmatrano kroz upravljanje ljudskim potencijalima koji su po pravilu uvijek nosioci napretka, u najvažnije faktore mogu se ubrojiti: kultura, obrazovanje-ljudski kapital, političko-pravni i ekonomski sistem.

Tako, političko-pravni sistem obično postavlja zahtjeve za određenim praksama menadžmenta ljudskih potencijala, kao što su: treniranje, kompenzacija, zapošljavanje i otpuštanje. Pravne regulative iz ove oblasti u mnogome odražavaju kulturu i društvene norme jednog društva.

Ekonomski sistem kroz poreze i druge kompenzacijske pakete u značajnoj mjeri utiče na prakse menadžmenta ljudskih potencijala. Tako, različiti troškovi rada ne odražavaju uvijek i stvarnu plaću zaposlenika. To znači da porezni sistemi mogu biti kreirani tako da redistribuiraju blagostanje uzimanjem većeg postotka dohotka osobe kako se ona penje na ekonomskoj ljestvici ili suprotno tome nastoje nagraditi osobe za njihov trud omogućujući im zadržavanje većeg dijela njihove zarade.

Kulturno podneblje slijedeći je faktor uticaja na blagostanje i razvoj ljudskog kapitala. Tako su određene kulture poznate su po svom „hladnom“ i primarno razumom opredjeljenom ponašanju,

dok su druge kulture poznate po svom „temperamentnom“ i emocijama opredjeljenom ponašanju. Tako za rezultat djelovanja ovih faktora imamo da su određena društva upravo zahvaljujući svom kulturnom naslijeđu i visokom nivou ljudske svijesti uspješno savladale izazove kriznih situacija uslijed nedostatka blagostanja, dok drugi nisu uspjeli niti u „dobrim“, a još manje u „oskudnim“ godinama primijeniti mjere racionalizacije i štednje nedostajućih materijalnih resursa.

Presudna činjenica je da su, bez obzira na postojanje jednog ili više faktora uticaja na blagostanje, ljudski potencijali nosioci razvojnih aktivnosti društva, ali ujedno i uzročnik svih „bolesti“ istog.

5. Zaključak

Šta je onda rješenje? Finansijski kapital će „lako“ pronaći svoj put, ali u bankarskom sistemu BiH naglašavaju da nema dovoljno kvalitetnih ideja koje bi oni finansijski podržali. Dakle, problem nije u materijalnom blagostanju, kako većina želi istaći pozivajući se na negativne trendove izazvane „krizom“. Naprotiv, finansijski kapital postoji, u BiH i izvan njenih okvira, ali ono što nedostaje u stvarnosti su ideje, pretočene u projekte, koje će biti uspješno oplodene i kreirati dodatno blagostanje i to u adekvatnom omjeru za kreatora ideje i finansijera projekta.

Ukoliko se u BiH usudite i „pokušate“ da razmišljate izvan uobičajenih okvira i ograničenja iskazano kroz razmišljanja prosječnog pojedinca, odmah postajete „opasnost“. Sile otpora, može se reći netolerancije na razmišljanje drugačije od prosjeka toliko su snažne da to polako postaje BOLEST društva kao cjeline. Kako tu i takvu „bolest“ izliječiti? Primjenjujući narodnu poslovicu: „Klin se klinom izbija“ u svakodnevnoj BH praksi, mnogi smatraju da ukoliko su se razboljeli na određeni način, to će im valjani lijek biti upravo ono od čega su se razboljeli (novac, materijalna imovina). Da li to znači da „narkomanu“ treba nastaviti davati „opijate“ na recept, umjesto da ga izolujete u okruženje koje nije podložno navikama koje je takav pojedinac upražnjavao kroz vlastite aktivnosti u prošlosti. Stoga, pričati o kreiranju blagostanja u BH društvu, bez kontinuiranog ulaganja u ljudski kapital i razvoj novih vještina nije moguće. Što prije pojedinci prihvate činjenicu da tekovine svjetskih ekonomija 20. stoljeća, nisu primjerene za napredak BH ekonomije u 21. stoljeću, to će se povećanje stepena blagostanja u društvu kao cjelini prije postići.

Imajući u vidu da razvijene ekonomije 21. stoljeća posjeduju sistem i red, podjednako kao što poznaju značaj cjeloživotnog učenja i ulaganja u IK, neophodno je da BH društvo i pojedinci, što je moguće prije, pokrenu aktivnosti na afirmaciji značaja ljudskog kapitala u kreiranju blagostanja.

